

Mia Dreese

Dik Kuiper: “Nog mooiere fluiten maken.”

Dik Kuiper woont nog steeds in dat prachtige, oude huis in Nederhorst den Berg, waar ik als jonge conservatoriumstudente al kwam, omdat hij een fluit voor mij gebouwd had. Inmiddels 84, maar nog steeds bezig in zijn werkplaats waar ons gesprek ook plaatsvindt. Hij geniet ervan om mij over van alles te kunnen vertellen wat hij meegemaakt heeft als fluitist in het Concertgebouworkest, en daarna als eerste Nederlandse fluitbouwer. Soms een anekdote met een schaterlach - en een verbod om dat verhaal te publiceren! Hij is afwisselend ironisch, beschouwend, kritisch, en relativerend.

Vertel eens hoe je begonnen bent met fluitspelen.
 “Ik ging heel snel, ik ben op mijn 15e begonnen, toen begon je laat. Eerst de anderen. Mijn broer speelde piano en mijn zus viool. Ik moest wachten. Ik speelde trekharmonica, zingende zaag, klein fluitje, occarino. Na een half jaar fluitles zat ik al op een voordrachtsoefening van de muziekschool in een trio te spelen met (de fluitist) Everard van Rooyen. Toen ik op het conservatorium in Amsterdam kwam speelde ik alles. Ik werd gevraagd op de lessen van Hendrik Andriessen, die gaf theorieles. Hij begeleidde me, dat was leuk. Ik mocht van Willeke, waar ik les van had, niet met amateurs spelen, ‘je moet alleen doen wat ik je opgeef’. En het volgende jaar kon ik er niets meer van. Toen zei (de directeur) Dresden: ‘Dat kon je vorig jaar toch wel?’ Ik had een douw van Willeke gehad, ik dacht dat ik het niet goed kon. Later kreeg

Dik Kuiper in 1958

ik mijn zelfvertrouwen pas weer terug door les van Barwahser.”

Eerst speelde je zonder er bij na te denken?

“Ik kwam onbevlekt op het conservatorium! Ik dacht ‘wat kan mij het schelen, ik doe het gewoon’. Tja, nu denk ik wel eens, hoe heb ik dat toen gedurfd?”

Hoewel voorbestemd voor een technisch beroep (hij zat aanvankelijk op de HTS) trok de muziek zozeer dat Dik Kuiper fluitist werd. Na een periode bij het Haarlems orkest werd hij in 1940 benoemd in het Concertgebouworkest. In 1945, na de oorlog, kwam hij als hoofdvakleraar aan het Amsterdams Conservatorium.

Enige jaren later ging je fluiten maken. Had je bepaalde mensen of een bepaalde klank als voorbeeld?

“Ik repareerde al fluiten in de oorlog, van twee fluiten één maken, en zo. De eerste fluit maakte ik van een fietspomp, er was helemaal niks te koop na de oorlog. Ik had niet echt een ideale klank in mijn hoofd, ik kende alleen die houten Wunderlich waar ik op speelde. Die copieerde ik. Ik ging gewoon fluiten maken om de leerlingen te helpen, ze hadden zulke verschrikkelijke instrumenten! Later ben ik daarmee verder gegaan, maar ik was natuurlijk wel bereid om nog mooiere fluiten te maken. Of het ooit gebeurd is weet ik niet.”

Wat voor klank had die Wunderlich?

“Een Duitse. Maar hij klonk fantastisch! Wat ik me herinner van de nuancering, de toon was enorm draagkrachtig, je hoorde het van achterin terugkomen, en de lage tonen ook. *En toch veel nuances?* Ja. Ik heb vijf jaar eerste fluit in het Concertgebouworkest gespeeld met die fluit. Grote toon.”

Was dat je ideale klank?

“Ach, wat is nou ideaal? Ik geloof dat dat grenzenloos is. Jacques Zoon speelde eens de sonate van Pijper zo vreselijk geraffineerd, dat ik zei: ‘het is ongelofelijk wat je daarmee doet, maar is dat wel de bedoeling?’ Had hij de pé in! (Schaterlach) Feltkamp speelde het mooi, fantastisch, maar anders.”

Wat zou voor jou mooi zijn?

“Die Fransman, Pahud, vind ik schitterend, zijn spel is zo gaaf, maar hij maakt er geen verhaal van. Jacques heeft me meer te vertellen.”

Vind jij dat je voor kamermuziek een ander soort klank moet hebben dan voor orkest?

“Je kunt dan best wel op een instrument spelen dat minder draagkracht heeft. Ik noem dat een dichtbijfluit. Meer hoge boventonen, die dragen minder. Dat kan zelfs gunstiger zijn voor het samenspel. Anders

Dik Kuiper in zijn werkplaats.

Foto Mia Dreesse

komt er één meer uit en de ander blijft achter. Daar moet je wel aan denken. Vooral met een kamer-muziekensemble van meerdere instrumenten, strijkers en ook blazers erbij moet je als blazer voorzichtig zijn dat je niet teveel geeft, als de eerste viool alleen speelt is het maar zo'n klein geluidje. Als je een fluit met een grote toon hebt, komt die er zo bovenuit. Sommige mensen kunnen er niet tegen als ze zichzelf niet horen - maar soms denk je alleen maar dat het te zacht klinkt."

Wil dat ook zeggen dat je voor iemand die meer kamermuziek speelt een andere fluit zou bouwen?

"Nou, ja, met een houten fluit kun je misschien beter een metalen kop nemen. Maar het heeft ook wel veel te maken met de manier waarop je met je instrument omgaat.

Feltkamp bijvoorbeeld had geen Duitse fluit, meer een Frans geluid. Ken je dat verhaal dat hij zelf altijd rondvertelde? Piet Ketting had een stuk geschreven voor twee fluiten, opgedragen aan Feltkamp en Moysse. Feltkamp blies op een houten fluit met gevoerde kop, met alle kleppen die je maar kon bedenken, B-voet met C- en Cis-verbinding, G-A triller en nog vier andere klepjes. Hij ging naar Parijs om te repeteren, ze pakten hun fluit uit en Moysse had gewoon een Quesnon, zo'n eenvoudig fluitje met niets extra's erop. Toen zei Feltkamp: 'daar kun je toch niet op spelen?'"

Dik Kuiper heeft vaak voor langere tijd jonge mensen in zijn werkplaats laten werken, zodat zij konden zien hoe hij zijn fluiten maakte. Daaronder waren

ook Jan Hoving, Jos Holstegge en Eva Kingma, die later zelfstandig verder zijn gegaan.

Ben je altijd op dezelfde manier fluiten blijven maken of zijn er bepaalde dingen die je nu echt anders doet dan vroeger? Wat vind je van de Cooperscale?

"Ik heb alles bestudeerd wat ik kon toen ik met die fluitenmakerij begon. Ik had die tabel van Böhm voor al die verschillende stemmingen, het 'Schema', en toen bleek dat dat hetzelfde was als die Wunderlichfluit waar ik op speelde. Dus toen heb ik eenvoudig die fluit nagemaakt. Ik heb alleen de gaten wat groter gemaakt, dan stemden de intervallen wat beter. Nadeel was wel dat de hoge tonen te hoog werden.

Ik weet niet of de Cooperscale een verbetering is, het is een verandering. Je moet net zo goed bepaalde tonen toch weer anders spelen. De mensen zijn zo gewend om zich aan te passen, ze spelen gewoon op hun geluid of hun stem. Het geheim van Cooper blijft me bezighouden, maar ik zal er wel nooit achter komen. Hij laat het niet los."

Hoe verklaar je dat men nu weer op houten fluiten gaat spelen? Wat zijn de voor- en nadelen?

"Waarom men nu weer hout wil, heb ik me ook afgevraagd. Ik denk dat het door Jacques komt. Die heeft er in ieder geval erg toe bijgedragen. Sinds Jan Visser uit het (Concertgebouw)orkest is, speelde er niemand meer op hout.

Toen ik begon met fluitspelen was een houten fluit in, een zilveren was uit. Willeke had een met zilver

gevoerde kop en een grote toon. Bonsel erfde na de dood van Willeke die fluit, maar kon er niet op spelen. Gek, he, wat is dat toch?

De reden dat de houten fluit eruit ging (jaren zestig, red.) was, volgens mij, toch wel voornamelijk omdat de bouwers er geen zin meer in hadden. Het is veel

of het was zo duur. Je speelde er gewoon alles op, tot je het kende en alles eruit kwam!!! Niet zeuren, studeren, zei iedereen toch?! Het is niet altijd goed om de weg van de minste weerstand te zoeken. Haakon Stotijn (hoboïst) zei altijd bij elk nieuw instrument: 'daar moet je voor vechten.'

Houten fluit van Eva Kingma en Dik Kuiper

meer werk. Hoe kom je aan het hout? Voordat je een buis hebt, daar moet je maanden aan werken, een houten buis is veel bewerkelijker. En je wordt ongehooflijk smerig, en je krijgt splinters in je vingers (laat zijn zwarte handen met schrammen zien).

Maar er was ook een verandering van repertoire in moderne muziek, bijvoorbeeld de Sequenza van Berio. Eigenlijk kon dat niet op een houten fluit. Veel moderne muziek stelt andere eisen aan de flexibiliteit en overgang van lage tonen naar hoge. Hout reageert veel moeilijker."

Dus je zou eigenlijk verschillende fluiten moeten hebben?

"Hoe was dat nou vroeger? Je was blij dat je een fluit had! Je kon geen andere fluit kopen, die was er niet,

Zilveren fluiten spreken lichter (te licht?) aan. Toch wel anders dan houten. Ik vergelijk het altijd met tomaten. Die werden steeds mooier van kleur maar de smaak verdween. Is het zo ook met fluiten?

"Ja, ik denk dat je gelijk hebt. Nu is het een eindeloos zoek naar wat nog niet gemaakt is. Maar ik moet niet overdrijven, er zijn natuurlijk miljarden mensen die fluit spelen en er zijn er een paar duizend bij die een andere fluit willen. Ik weet niet hoe lang het zo blijft. Ik hoop wel dat wat wij hier nog aan hout hebben liggen kan worden afgemaakt, voordat de mensen weer terugkrabbelen."

(Zie ook het interview met Dik Kuiper in FLUIT 93-1).

————— eedeoosoo